

**МВС УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Негодченко Дар'я Олександрівна

УДК 343.431

**КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ТОРГІВЛЮ
ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ ТА ІНШИХ КРАЇНАХ:
ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ**

12.00.08 – кримінальне право та криминологія;
кримінально-виконавче право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2011

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ, МВС України.

Науковий керівник:

кандидат юридичних наук, доцент
Тіщенко Світлана Олександрівна,
Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ,
вчений секретар.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор
Трубников Василь Михайлович,
Харківський національний
університет імені В.Н. Каразіна,
завідувач кафедри кримінально-правових
дисциплін;

кандидат юридичних наук, доцент
Лень Валентин Валентинович,
Національний гірничий університет,
професор кафедри кримінального права та
кримінології.

Захист відбудеться 26 листопада 2011 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.700.03 в Харківському національному університеті внутрішніх справ (61080, м. Харків, пр-т 50-річчя СРСР, 27).

З дисертацією можна ознайомитись в бібліотеці Харківського національного університету внутрішніх справ (61080, м. Харків, пр-т 50-річчя СРСР, 27).

Автореферат розісланий 24 жовтня 2011 р.

Учений секретар

спеціалізованої вченої ради

О.О. Житний

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Відповідно ст. 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Конституція зобов'язує державу всіма доступними засобами і можливостями захищати особу. Тому одним з головних напрямків соціальної політики України є запобігання вчиненню злочинів, включаючи злочини проти волі, честі та гідності особи. Особливе місце серед них займає торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини (далі – торгівля людьми), відповідальність за яку передбачено в ст. 149 Кримінального кодексу (далі – КК) України.

Кожного року жертвами торгівлі людьми у світі стає близько 4 мільйонів людей. Міжнародна Організація Міграції зазначає, що тільки в Західну Європу щороку продається близько 500000 жінок. В Україні динаміка торгівлі людьми за останні шість років має тенденцію до поступового зниження. Так, у 2005 році в країні зареєстровано 415 злочинів, передбачених ст. 149 КК, у 2006 р. – 376, у 2007 р. – 359, у 2008 р. – 322, у 2009 р. – 279, у 2010 р. – 257. Проте їх кількість все одно залишається на достатньо високому рівні.

Торгівля людьми належить до злочинів, що мають міжнародний характер. Боротьба з цим кримінальним явищем здійснюється не лише на національному, а й на міжнародному рівні. Тому криміналізація торгівлі людьми у вітчизняному законодавстві про кримінальну відповідальність має відповідати вимогам міжнародних нормативно-правових актів, до яких приєдналася Україна. Зокрема, заборона торгівлі людьми передбачена Протоколом про попередження та припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, який доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 р. Останнім з ратифікованих Україною міжнародних нормативно-правових актів є Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми від 16.05.2005 р. (ратифікована 21.09.2010 р.).

В українській кримінально-правовій та кримінологічній науці дослідженню торгівлі людьми присвячені праці В. О. Іващенко, В. А. Козака, А. М. Орлеана, Я. Г. Лизогуба та ін. Міжнародно-правовий аспект боротьби із торгівлею людьми як порушенням прав людини досліджується також у роботах Г. Л. Кохан та Н. В. Плахотнюк. Крім того, серед українських дослідників цього питання слід назвати О. М. Бандурку, В. С. Батиргареєву, В. І. Борисова, М. Г. Вербенського, Ю. М. Галустяна, Н. О. Гуторову, О. О. Житного, В. М. Куца, К. Б. Левченко, В. В. Леня, Д. Л. Мачарашвілі, О. В. Наден, Т. А. Татаринцева, С. М. Ратушного, М. І. Хавронюка, Ю. С. Шемшученка, С. С. Яценка. Окремими проблемами у цій сфері займалися М. В. Буроменський, В. Н. Денисов, М. М. Микієвич, І. А. Шваб, О. В. Швед, Т. О. Дорошок, О. Горбунова. Проблеми торгівлі людьми досліджувалися в працях зарубіжних науковців Р. Рамфа, У. Зібера, П. ван Дюйна, В. Руджієро, М. Шейноста, В. Валкенбурга, Дж. Оккіпінті, Е. Ніснер, К. Джоунз-Паулі, Н. Гафізової та ін.

Разом з тим у працях цих науковців не проводився комплексний порівняльно-правовий аналіз

чинного кримінального законодавства України, що встановлює відповідальність за торгівлю людьми, та кримінального законодавства інших країн (у захищені в 2003 р. дисертації Я. Г. Лизогуба аналізується ст. 149 КК України у редакції 2001 р.). Проте для вирішення національних кримінально-правових проблем важливе значення має зарубіжний досвід їх розв'язання, осмислення якого дає можливість краще зрозуміти національне право. Окрім цього, вивчення зарубіжного права дозволяє використати позитивний досвід інших держав та уникнути помилок при вирішенні відповідних питань у національному кримінальному праві. Вивчення закордонного досвіду має важливе значення й для уніфікації кримінального законодавства України з законодавством європейських країн, що є важливим у зв'язку з реалізацією курсу на входження України до Європейського Союзу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2010-2014 років, затверджених наказом Міністерства внутрішніх справ України від 29.07.2010 р. № 347, а також положень «Комплексної програми профілактики правопорушень на 2007–2009 роки», затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2006 р. № 1767; «Концепції Державної програми профілактики правопорушень на період до 2015 року», затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29 вересня 2010 р. № 1911-р. Обрана тема узгоджується з пріоритетними напрямами розвитку правової науки на 2005–2010 рр., рекомендованими Академією правових наук України (постанова від 18 червня 2004 р. № 2/04-2), а також планами науково-дослідної роботи Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.

Тема дисертації затверджена Вченою радою Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ 26 листопада 2009 року (протокол № 9).

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є виявлення закономірностей криміналізації торгівлі людьми у національному законодавстві та законодавстві зарубіжних країн; створення удосконаленої моделі норми, що встановлює кримінальну відповідальність за цей злочин; вироблення науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення відповідних положень законодавства та практики його застосування.

Цій меті підпорядковані такі задачі дослідження:

- визначити етапи формування у світі державних та суспільних поглядів на торгівлю людьми в різні історичні періоди;
- розглянути міжнародні правові акти про заборону торгівлі людьми;
- дослідити основні підходи до визначення поняття «торгівля людьми» в кримінальному праві України та інших країн;
- вивчити сучасний стан встановлення кримінальної відповідальності за торгівлю людьми в Україні та інших країнах;

– визначити об’єктивні та суб’єктивні ознаки торгівлі людьми у кримінальному законодавстві України та інших країн;

– розкрити зміст кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак торгівлі людьми;

– визначити проблемні питання покарання за торгівлю людьми;

– розробити пропозиції для вдосконалення кримінального законодавства України, а також рекомендацій щодо його практичного застосування.

Об’єктом дослідження є суспільні відносини у сфері кримінально-правової охорони волі, честі та гідності особи.

Предметом дослідження є кримінальна відповідальність за торгівлю людьми в Україні та інших країнах.

Методи дослідження. Основним методом, використаним у дослідженні, є діалектичний метод наукового пізнання, який дозволив проаналізувати законодавство України, зарубіжних країн та практику його застосування щодо кримінальної відповідальності за торгівлю людьми. Поряд з ним застосовувався ряд наукових методів тією мірою, якою вони адекватні об’єкту, предмету та задачам дослідження. Зокрема, використовувались такі методи: історико-правовий (застосовувався при вивченні формування державних та суспільних поглядів на торгівлю людьми у різні історичні періоди, історії становлення міжнародних правових актів про заборону торгівлі людьми – підрозділи 1.1, 1.2); системно-структурний (дозволив провести комплексне дослідження проблем кримінальної відповідальності за торгівлю людьми в Україні та зарубіжних країнах – підрозділи 2.1–3.2); формально-догматичного аналізу, за допомогою якого здійснено доктринальне тлумачення кримінально-правових норм про торгівлю людьми у законодавстві різних країн, у процесі якого було використано різні способи тлумачення: систематичний, граматичний, історичний, логічної інтерпретації (підрозділи 2.1–3.2); порівняльно-правовий (аналіз кримінально-правових норм про торгівлю людьми окремих зарубіжних країн: Азербайджанської Республіки, Грузії, Данії, Естонської Республіки, Нідерландів, Республіки Білорусь, Республіки Болгарія, Республіки Польща, Російської Федерації, Швейцарії та ін. (всього 34 країни) – підрозділи 1.1–3.2); логіко-семантичний (дослідження та поглиблення понятійного апарату стосовно теми дослідження – підрозділи 1.3–3.2); конкретно-соціологічний та статистичний (анкетування практичних працівників ОВС, узагальнення практики застосування ст. 149 КК – підрозділи 1.4–3.2).

Емпіричну основу дослідження склали показники статистичної звітності МВС України за 2005-2010 рр., дані вибіркового вивчення 133 кримінальних справ про торгівлю людьми за період 2002-2010 рр., розглянутих місцевими судами АР Крим, Дніпропетровської, Запорізької, Київської, Харківської областей. У роботі використано статистичні дані Управління боротьби з кіберзлочинністю і торгівлею людьми та ГСУ МВС України, судові огляди та інші документи за темою дослідження, результати проведеного опитування 162 оперативних працівників та слідчих

органів внутрішніх справ України щодо питань відповідальності за торгівлю людьми.

У ході дослідження вивчено й використано різноманітні джерела: монографії, підручники, коментарі, автореферати дисертацій та інші наукові публікації; кримінальне законодавство; слідчу, судову і прокурорську практику стосовно торгівлі людьми в Україні та за кордоном; кримінальне законодавство інших країн.

Правову основу дослідження становлять: Конституція України, міжнародні нормативно-правові акти, кримінальне та інше законодавство України й зарубіжних країн, нормативно-правові акти Президента України, Кабінету Міністрів України.

У процесі підготовки дисертації поряд з роботами з кримінального права використовувалась філософська, соціологічна, кримінологічна, криміналістична, кримінально-процесуальна, технічна й інша література за темою дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше в Україні на монографічному рівні проведено комплексний порівняльно-правовий аналіз кримінальної відповідальності за торгівлю людьми в Україні та інших країнах. Найбільш важливими теоретичними висновками і практичними положеннями, які відображають новизну дослідження, є такі:

вперше:

– запропоновано класифікацію країн залежно від передбачення у їх кримінальному законодавстві відповідальності за торгівлю людьми на наступні групи: 1) країни, законодавство яких передбачає кримінальну відповідальність за торгівлю людьми; 2) країни, законодавство яких передбачає кримінальну відповідальність за діяння, що мають спільні з торгівлею людьми об'єктивні та суб'єктивні ознаки (рабство, торгівля неповнолітніми, вербування для надання сексуальних послуг тощо); 3) країни, законодавство яких не передбачає кримінальної відповідальності за торгівлю людьми та схожі діяння;

– шляхом порівняльного аналізу кримінального законодавства України з КК зарубіжних країн доведено недоцільність передбачення у ст. 149 КК мети вербування, переміщення, переховування, передачі або одержання людини як використання її у збройних конфліктах, оскільки це призводить до колізії кримінально-правових норм, а саме ст.ст. 149 та 447 КК України;

– обґрунтовано доцільність передбачення, як кваліфікуючої ознаки торгівлі людьми, вчинення цього діяння без згоди потерпілого, оскільки для кваліфікації за чинною ст. 149 КК України згода потерпілого на вчинення щодо нього дій, зазначених у цій нормі, значення не має;

– запропоновано шляхи уніфікації санкцій норм про торгівлю людьми, передбачених законодавством різних країн, в першу чергу тих, що приєднуються до міжнародних угод: 1) торгівля людьми, вчинена за згодою потерпілого, повинна передбачати альтернативну санкцію і містити поряд з позбавленням волі на певний строк основні види покарання, не пов'язані з ізоляцією від суспільства; 2) оскільки найбільш тяжким наслідком торгівлі людьми може бути заподіяння смерті через

необережність кільком особам, максимальне покарання за це діяння, вчинене з особливо кваліфікуючими ознаками, не повинно перевищувати десяти років позбавлення волі;

удосконалено:

– аргументацію щодо недоцільності виокремлення сім'ї та нормального розвитку неповнолітніх, як родового об'єкту злочинів, поряд із волею, честю та гідністю особи, як це зроблено у КК окремих зарубіжних країн;

– обґрунтування шляхом порівняльного аналізу кримінального законодавства України з КК зарубіжних країн використання у диспозиції ст. 149 КК України замість словосполучення «торгівля людьми» словосполучення «купівля-продаж людини», оскільки останнє більш повно відображає ознаки досліджуваного діяння і сприяє однозначному тлумаченню закону;

– положення про визнання суб'єктом торгівлі людьми фізичної осудної особи, яка досягла на момент вчинення цього злочину 16 років (на відміну від КК окремих зарубіжних країн, які передбачають відповідальність за досліджуваний злочин з моменту досягнення особою 14 років), оскільки психофізіологічний розвиток переважної більшості людей у віці до 16 років не дозволяє у повному обсязі усвідомлювати ступінь суспільної небезпеки торгівлі людьми;

дістало подальший розвиток:

– поняття суб'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 149 КК України. Шляхом логічного тлумачення цієї норми, аналогічних норм КК зарубіжних країн, вивчення матеріалів слідчо-судової практики додатково обґрунтовано, що корисливий мотив або інші особисті інтереси є обов'язковою ознакою цього злочину;

– положення про недоцільність широкого використання у кримінальному законодавстві оціночних понять, зокрема, передбачення у ч. 3 ст. 149 КК України такої особливо кваліфікуючої ознаки як спричинення тяжких наслідків. Порівняльний аналіз із зарубіжним законодавством дозволив запропонувати визнавати особливо кваліфікуючими ознаками торгівлі людьми вичерпний перелік суспільно небезпечних наслідків: тяжке тілесне ушкодження та спричинення з необережності смерті людини.

Практичне значення одержаних результатів визначається пропозиціями щодо доцільності внесення змін до кримінального законодавства України.

Крім того, результати дослідження можуть бути використані:

– у *правозастосовній діяльності*: при вирішенні проблемних питань кваліфікації торгівлі людьми;

– у *науковій діяльності*: при проведенні досліджень у сфері кримінального права та кримінології (акт впровадження результатів дисертаційного дослідження у наукову діяльність Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ від 14.06.2011 р. № 3);

– у *навчальному процесі*: при вивченні курсів Загальної та Особливої частин кримінального права України та спецкурсів, присвячених проблемам застосування кримінально-правових норм, а також

кримінальній відповідальності за окремі види злочинів (акт впровадження результатів дисертаційного дослідження в навчальний процес Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ від 14.06.2011 р. № 12).

Особистий внесок здобувача. Теоретичні висновки і результати дисертаційного дослідження отримані на підставі особистих досліджень автора. Дисертація є самостійною науковою працею. Деякі питання висвітлено вперше у вітчизняному кримінальному праві, інші викладені по-новому, з урахуванням сучасного стану і розвитку кримінально-правових норм. Особистий внесок здобувача у монографії, написаній у співавторстві, складає 30 %.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення дисертаційного дослідження, їх аргументація, рекомендації практичного характеру з удосконалення кримінального законодавства та практики його застосування обговорені на засіданнях кафедри кримінального права та кримінології Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.

Основні теоретичні положення, висновки і пропозиції, що містяться в дисертації, доповідалися та обговорювалися на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, семінарах та круглих столах, а саме: всеукраїнській студентській науковій конференції «Сучасний стан і перспективи розвитку держави і права в Україні очима студентів» (м. Дніпропетровськ, 2010 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання запобігання і протидії торгівлі людьми» (м. Київ, 2010 р.); міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Державно-правовий розвиток України в умовах політичних змін» (м. Тернопіль, 2010 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Правове регулювання суспільних відносин: актуальні проблеми та вимоги сьогодення» (м. Запоріжжя, 2010 р.); круглому столі «Міжнародне співробітництво органів внутрішніх справ з правоохоронними органами зарубіжних країн: проблеми теорії і практики» (м. Дніпропетровськ, 2010 р.); науково-практичній конференції «Актуальні проблеми формування громадянського суспільства та становлення правової держави» (м. Черкаси, 2010 р.); міжнародній конференції «Модель Організації об'єднаних націй. Київ 2010» (м. Київ, 2010 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Публічне та приватне право: шляхи вдосконалення законодавства і практики» (м. Харків, 2011 р.); міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Стан та перспективи розвитку правової культури в Україні» (м. Тернопіль, 2011 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Правові реформи в Україні: проблеми реалізації» (м. Київ, 2011 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Теорія і практика застосування чинного вітчизняного та міжнародного законодавства в сучасних умовах» (м. Одеса, 2011 р.).

Публікації. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження знайшли своє відображення у шести наукових статтях, що опубліковані у виданнях, визнаних ВАК України фаховими з юридичних наук, одинадцяти тезах виступів на наукових конференціях, науково-практичних семінарах та круглих столах та одній монографії, написаній у співавторстві.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що включають десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг дисертації становить 225 сторінок, з яких: основний текст – 172 сторінки, список використаних джерел (328 найменувань) – 34 сторінки, додатки – 19 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** розкриваються актуальність теми, її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, мета і завдання дослідження, його об'єкт, предмет та методи, наукова новизна одержаних результатів, їх практичне значення, вказані апробація та публікації результатів дисертації, її структура.

Розділ 1. «Генезис та сучасний стан кримінальної відповідальності за торгівлю людьми в Україні та інших країнах» складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 1.1. *«Формування державних та суспільних поглядів на торгівлю людьми у різні історичні періоди»* автором досліджується історія розвитку закону про кримінальну відповідальність за злочини, пов'язані з торгівлею людьми, в Україні та інших країнах. З'ясовано, що з давніх часів торгівля людьми була вигідним промислом, який підтримувався державами та який приносив країнам великий прибуток та не існувало жодних нормативних перепон заборон на шляху здійснення такої діяльності. Але розвиток економічних відносин та моралі суспільства сприяли тому, що торгівля людьми отримала засудження та осуд.

У період XVII – XVIII століть починають формуватись перші норми, які визначають торгівлю людьми як злочин, але ці спроби у більшості випадків мають лише декларативний характер. Проте ці норми були великим проривом у розвитку суспільства в цілому та кримінального права зокрема.

У підрозділі 1.2. *«Історія становлення міжнародних правових актів про заборону торгівлі людьми»* дисертантом досліджуються соціокультурні та політико-правові передумови міжнародно-правової заборони торгівлі людьми, зокрема, такого її прояву як рабство. Перші кроки на цьому шляху були зроблені у 1815 р. на Віденському конгресі, підсумком роботи якого стало прийняття спеціальної Декларації про припинення торгівлі неграми. Досліджено еволюцію встановлення заборони торгівлі людьми у міжнародних нормативно-правових актах. Аналіз цих документів свідчить, що у XIX ст. під торгівлею людьми розумілась лише торгівля рабами з Африки. Прикладом може слугувати Генеральний акт про припинення торгівлі неграми у східних водах і на африканському континенті, прийнятий на Брюссельській конференції 1890 р.

В період XIX – XX ст. в міжнародному договірному праві формуються наступні елементи заборони рабства та торгівлі людьми: встановлення та закріплення на міжнародному рівні складових такого поняття як «работоргівля» та «рабство» (застосування рабської праці, поневолення, перевезення, купівля, продаж тощо); констатація того, що рабство та торгівля людьми не

обмежуються лише «африканськими неграми»; введення взаємного контролю держав за перевезеннями, які відбуваються на території різних країн, що дає можливість співробітництва між державами на шляху запобігання і подолання цього явища; створення міжнародних органів по боротьбі з рабством і торгівлею людьми; створення таких міжнародно-правових договірних зобов'язань, які в подальшому мали значний вплив на шляху подолання цього явища.

У підрозділі 1.3. «Основні підходи до визначення поняття «торгівля людьми» в кримінальному праві України та інших країн» досліджено становлення та розвиток наукових поглядів на сутність поняття «торгівля людьми», відображення цих поглядів у кримінальному законодавстві України та зарубіжних країн.

Наведений у дисертації аналіз наукових робіт українських та зарубіжних вчених, кримінального законодавства зарубіжних країн та міжнародно-правових актів призводить автора до висновку, що у міжнародній спільноті не існує єдиного погляду щодо визначення поняття торгівлі людьми. Але можна виділити наступні ознаки цього діяння, які визнаються більшістю дослідників та практиків: головною ознакою є продаж (або інша оплатна передача) людини; наявність елементів рабства; продаж людини, що призводить до отримання елементів прав власності над нею її покупцем; мета будь-якої експлуатації людини.

У підрозділі 1.4. «Сучасний стан кримінальної відповідальності за торгівлю людьми в Україні та інших країнах» проведений автором аналіз кримінального законодавства України та окремих зарубіжних країн дозволив провести класифікацію країн залежно від передбачення у їх кримінальному законодавстві відповідальності за торгівлю людьми на наступні групи: 1) країни, законодавство яких передбачає кримінальну відповідальність за торгівлю людьми (Австрія, Республіка Білорусь, Республіка Вірменія, Грузія, Данія, Ізраїль, Республіка Казахстан, Киргизька Республіка, Литовська Республіка, Республіка Молдова, Російська Федерація, Республіка Таджикистан, Республіка Узбекистан, Франція, ФРН, Швейцарія, Японія); 2) країни, законодавство яких передбачає кримінальну відповідальність за діяння, що мають спільні з торгівлею людьми об'єктивні та суб'єктивні ознаки (рабство, торгівля неповнолітніми, вербування для надання сексуальних послуг тощо) (Австралія, Азербайджанська Республіка, Аргентина, Бельгія, Естонська Республіка, КНР, Республіка Корея, Нідерланди, Норвегія, Сан-Марино, Таїланд, Туреччина); 3) країни, законодавство яких не передбачає кримінальної відповідальності за торгівлю людьми та схожі діяння (Республіка Болгарія, Латвійська Республіка, Республіка Польща, Туркменістан, Швеція).

Розділ 2. «Загальні питання кримінальної відповідальності за торгівлю людьми в Україні та інших країнах» складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 2.1. «Об'єкт та предмет торгівлі людьми» розглянуто родовий, основний та додаткові безпосередні об'єкти торгівлі людьми, а також питання, що стосуються доцільності визнання предмета обов'язковою ознакою цього злочину.

Аналіз кримінального законодавства інших країн дозволяє дисертанту стверджувати, що законодавці мають дещо відмінний підхід до визначення родового і, відповідно, безпосереднього об'єктів торгівлі людьми. Так, цей злочин розміщений у різних структурних підрозділах КК різних країн. Зокрема, у підрозділі, що передбачає відповідальність за злочини проти волі, честі та гідності особи, крім України, аналізоване діяння міститься у КК наступних країн: Республіки Білорусь, Республіки Вірменія, Грузії, Ізраїлю, Киргизької Республіки, Литовської Республіки, Республіки Молдова, Російської Федерації, Республіки Таджикистан, Республіки Узбекистан; у підрозділі, що передбачає відповідальність за злочини проти особи – Республіки Казахстан, у підрозділі, що передбачає відповідальність за злочини проти моральності – Австрії, у підрозділі, що передбачає відповідальність за злочини проти статевого самовизначення або статевої недоторканості – ФРН, Швейцарії.

Крім того, автор доходить висновку, що законодавці деяких країн виділяють як окремий основний безпосередній об'єкт торгівлі людьми сім'ю та нормальний розвиток неповнолітніх, оскільки передбачають спеціальні норми, що встановлюють відповідальність за це діяння, у структурних підрозділах КК про злочини проти сім'ї та неповнолітніх (ст. 173 КК Азербайджанської Республіки, ст. 172 КК Грузії, ст. 123-1 КК Естонської Республіки, ст. 133 КК Республіки Казахстан, ст. 159 КК Киргизької Республіки, ст. 206 КК Республіки Молдова, ст. 152 КК Російської Федерації).

Аналізуючи точки зору щодо обов'язковості предмета як ознаки торгівлі людьми автор підтримує точку зору про неприпустимість визнання людини предметом злочину, оскільки людина є живою істотою і може визнаватись лише потерпілим від злочину, а не предметом.

У підрозділі 2.2. *«Об'єктивна сторона торгівлі людьми»* дисертантом досліджено особливості визначення обов'язкових ознак об'єктивної сторони торгівлі людьми у диспозиціях кримінально-правових норм різних країн. Доведено, що норми про торгівлю людьми у КК більшості аналізованих країн повністю або частково відтворюють ознаки об'єктивної сторони, які містяться у визначенні цього діяння, передбаченого п. а) ст. 3 Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності, прийняту 15. 11. 2000 р., згідно з яким «торгівля людьми» означає здійснювані з метою експлуатації вербування, перевезення, передачу, приховування або одержання людей шляхом загрози силою або її застосування або інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або уразливістю положення, або шляхом підкупу, у вигляді платежів або вигод, для одержання згоди особи, яка контролює іншу особу. Експлуатація включає, як мінімум, експлуатацію проституції інших осіб або інші форми сексуальної експлуатації, примусову працю або послуги, рабство або звичаї, подібні з рабством, підневільний стан або вилучення органів.

Так, основні склади злочинів про торгівлю людьми у КК аналізованих країн є формальними і містять декілька можливих форм діяння, вчинення будь-якого з яких становить закінчений склад

цього злочину.

Законодавці окремих країн – колишніх республік СРСР визначили назву статті про торгівлю людьми та ознаки об'єктивної сторони цього злочину на основі визначення, яке містилось у ст. 140 Модельного КК, прийнятого 17 лютого 1996 р. на сьомому пленарному засіданні Міжпарламентської Асамблеї держав-учасниць СНД і мала назву «Вербування людей для експлуатації» (ст. 124 КК Киргизької Республіки, ст. 132 КК Республіки Таджикистан, ст. 135 КК Республіки Узбекистан).

В процесі дослідження автор приходить до висновку, що поняття «вербування людей» є значно вужчим за поняття «торгівля людьми», а тому не відображає повною мірою особливості досліджуваного діяння і, відповідно, увесь ступінь його суспільної небезпеки.

Також при порівняльному аналізі КК зарубіжних країн, дисертантом встановлено, що законодавці окремих з них при описі об'єктивної сторони досліджуваного злочину замість словосполучення «торгівля людьми», використаного і у КК України, застосовували словосполучення «купівля-продаж людини» (ст. 173 КК Азербайджанської Республіки, ст. 181 КК Республіки Білорусь, ст. 123-1 КК Естонської Республіки, ст.ст. 128, 133 КК Республіки Казахстан, ст.ст. 240, 241 КК КНР, ст. 147 КК Литовської Республіки, ст.ст. 127-1, 152 КК Російської Федерації). На думку автора, використання словосполучення «купівля-продаж людини» більш повно відображає ознаки досліджуваного діяння і сприяє однозначному тлумаченню закону. Крім того, таке визначення торгівлі людьми міститься у Модельних законах про протидію торгівлі людьми та про надання допомоги жертвам торгівлі людьми, прийнятих на тринадцятому пленарному засіданні Міжпарламентської Асамблеї держав-учасниць СНД 03 квітня 2008 р.

Чинна редакція ч. 1 ст. 149 КК України у переліку діянь, що складають об'єктивну сторону цього злочину, містить між такими діяннями як передача та одержання людини роз'єднувальний сполучник «або», який не дозволяє однозначно тлумачити диспозицію цієї норми, а тому потребує, на думку автора, виключення.

У підрозділі 2.3. «*Суб'єкт торгівлі людьми*» досліджено ознаки суб'єкта злочину. Так, дисертант наголошує, що за кримінальним законодавством більшості досліджуваних країн відповідальність за вчинення злочинів несуть лише фізичні особи. Разом з тим, кримінальні кодекси окремих країн передбачають відповідальність і юридичних осіб (КНР, Республіка Молдова, Франція). Автором наведені додаткові аргументи на підтримку позиції, згідно якої юридична особа не володіє особистою волею, в неї немає й особистої вини, без якої не можливі кримінальна відповідальність та кримінальне покарання.

Проведений автором порівняльний аналіз кримінального законодавства зарубіжних країн дозволяє йому стверджувати, що за торгівлю людьми в Україні та у порівнюваних країнах відповідальність несуть лише фізичні особи, не дивлячись на те, що в окремих країнах, як зазначалось, суб'єктом може виступати і юридична особа. При цьому ці особи повинні бути

осудними та досягти віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність. Фактично у всіх досліджуваних країнах відповідальність за торгівлю людьми настає з 16 років. Виключенням є КК Республіка Молдова, який у ст. 21 передбачив відповідальність за досліджуваний злочин з моменту досягнення 14 років.

Автор доводить, що зниження віку, з якого настає кримінальна відповідальність за торгівлю людьми, до 14 років не відповідає принципам криміналізації цього діяння, оскільки психофізіологічний розвиток переважної більшості людей у цьому віці не дозволяє у повному обсязі усвідомлювати ступінь суспільної небезпеки торгівлі людьми.

Дослідження кримінального законодавства України та зарубіжних країн щодо заборони торгівлі людьми дозволяє визначити ознаки спеціальних суб'єктів цього злочину. Так, КК України у ч. 2 ст. 149 передбачає відповідальність таких спеціальних суб'єктів, як службова особа та особа, від якої потерпілий був у матеріальній чи іншій залежності. Вчинення досліджуваного злочину службовою (посадовою) особою як обтяжуюча обставина торгівлі людьми передбачена у КК Республіки Білорусь, Республіки Казахстан, Республіки Молдова. Ознака ж матеріальної чи іншої залежності потерпілого як обтяжуюча діяння винного у порівнюваних КК не передбачена.

У підрозділі 2.4. «Суб'єктивна сторона торгівлі людьми» автор здійснив порівняльний аналіз суб'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 149 КК України, з законодавчим визначенням цього елемента злочину у кримінальних законах зарубіжних країн.

Такі форми досліджуваного злочину, передбаченого ст. 149 КК України, як торгівля людьми, здійснення іншої незаконної угоди, об'єктом якої є людина можуть вчинятись лише з прямим умислом, оскільки вчинення цих діянь неможливе без усвідомлення та бажання це робити. При цьому автор підтримує точку зору, згідно якої усвідомлення протиправності торгівлі людьми не означає точного знання суб'єктом існування кримінально-правової заборони вчинюваних діянь. Під таким усвідомленням необхідно розуміти усвідомлення того, що обмеження прав та свобод людини та торгівля людьми в принципі суперечать закону.

Для таких форм досліджуваного злочину як вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини однією з можливих обов'язкових ознак суб'єктивної сторони є мета – експлуатації. Наявність мети як обов'язкової ознаки злочину свідчить про можливість його вчинення лише з прямим умислом.

Мотив як обов'язкова ознака не визначений у диспозиції ст. 149 КК України. Разом з тим, логічне тлумачення досліджуваної норми, вивчення матеріалів слідчо-судової практики дозволяє автору стверджувати, що корисливий мотив, а саме бажання збагатитись незаконним шляхом, є обов'язковою ознакою цього злочину. Тому автор вважає за доцільне, з метою уникнення неоднозначного тлумачення норми, передбачити посилення на корисливий мотив злочину у диспозиції статті 149 КК України.

Аналіз КК зарубіжних країн дозволяє автору стверджувати, що спільною ознакою норм про торгівлю людьми є наявність у диспозиціях норм вказівки на мету цього діяння – експлуатація людини. Проте зміст останньої різниться у цих КК.

Вже згадуваний п. а ст. 3) Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15.11.2000 р., експлуатацією визнає, як мінімум, експлуатацію проституції інших осіб або інші форми сексуальної експлуатації, примусову працю або послуги, рабство або звичаї, подібні з рабством, підневільний стан або вилучення органів.

Стаття 149 КК України розширює зміст експлуатації як мети торгівлі людьми, порівняно з цим Протоколом. Така мета вербування, переміщення, переховування, передачі або одержання людини як використання у збройних конфліктах передбачена лише у ст. 149 КК України та ст.ст. 165, 206 КК Республіки Молдова. На думку автора, передбачення цієї мети у КК України призводить до колізії норм, а саме ст.ст. 149 та 447 КК України, а тому потребує виключення з п. 1 примітки до вказаної ст. 149 КК.

Розділ 3. «Спеціальні питання кримінальної відповідальності за торгівлю людьми в Україні та інших країнах» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1. *«Кваліфікуючі ознаки торгівлі людьми»* досліджено кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки торгівлі людьми, передбачені ст. 149 КК України, та проведений порівняльний аналіз з аналогічними ознаками, передбаченими КК зарубіжних країн.

Частина 2 ст. 149 КК України передбачає таку кваліфікуючу ознаку як вчинення торгівлі людьми щодо неповнолітнього. Аналогічні ознаки мають і норми про торгівлю людьми, передбачені КК Республіки Вірменія, Республіки Білорусь, Киргизької Республіки, Республіки Молдова, Республіки Таджикистан, Республіки Узбекистан.

Разом з тим ч. 3 ст. 149 КК України має таку особливо кваліфікуючу ознаку як вчинення торгівлі людьми щодо малолітнього. Така ознака серед аналізованих КК зарубіжних країн міститься лише у ч. 2 ст. 132 КК Республіки Таджикистан. Натомість у окремих з цих КК містяться норми, що встановлюють відповідальність за торгівлю дітьми (неповнолітніми) (ст. 173 КК Азербайджанської Республіки, ст. 172 КК Грузії, ст. 123-1 КК Естонської Республіки, ст. 133 КК Республіки Казахстан, ст. 159 КК Киргизької Республіки, ст. 206 КК Республіки Молдова, ст. 152 КК Російської Федерації). В процесі дослідження автор доходить висновку, що КК України достатньою мірою захищає дітей від досліджуваного діяння. Він також вважає обґрунтованою диференціацію відповідальності за торгівлю дітьми залежно від їх віку (малолітні та неповнолітні), оскільки аналізований злочин може вчинятись і за згодою потерпілого, а людина у віці від 14 до 18 років вже є, як правило, достатньо сформованою, щоб усвідомлювати свої дії. Тому торгівля малолітніми за ступенем суспільної небезпеки є більш

тяжким злочином ніж аналогічне діяння щодо неповнолітнього.

Частина 3 ст. 149 КК України передбачає таку особливо кваліфікуючу ознаку як спричинення тяжких наслідків. На погляд дисертанта, використання у законодавстві оціночних понять призводить до неоднозначного тлумачення норм і, відповідно, до помилок при їх практичному застосуванні. Окремі з досліджених КК зарубіжних країн мають як кваліфікуючі ознаки, поряд з оціночним поняттям «інші тяжкі наслідки», формально визначені у нормах наслідки. До них відносяться: смерть з необережності (ч. 3 ст. 132 КК Республіки Вірменія, ч. 4 ст. 128 КК Республіки Казахстан), смерть з необережності, тяжкі тілесні ушкодження (ч. 3 ст. 181 КК Республіки Білорусь). КК Республіки Молдова містить вичерпний перелік можливих наслідків торгівлі людьми: тяжке тілесне ушкодження, психічний розлад, смерть особи (п. б ч. 3 ст. 165). Вважаємо, що у ч. 3 ст. 149 КК України також слід визначити вичерпний перелік суспільно небезпечних наслідків цього злочину, а саме: тяжке тілесне ушкодження та смерть з необережності.

Крім того, на думку автора, доцільним буде передбачення, як кваліфікуючої ознаки торгівлі людьми, вчинення цього діяння без згоди потерпілого, оскільки для кваліфікації за чинною ст. 149 КК України згода потерпілого на вчинення щодо нього дій, зазначених у цій нормі, значення не має.

У підрозділі 3.2. «Покарання за торгівлю людьми» автором проведено порівняльний аналіз санкцій норм про торгівлю людьми за КК України та зарубіжних країн. Законодавець України передбачив у ст. 149 КК України лише один вид основного покарання – позбавлення волі на певний строк (ч. 1 – від 3-х до 8-ми, ч. 2 – від 5-ти до 12-ти, ч. 3 – від 8-ми до 15-ти років). Частини 2 та 3 ст. 149 КК України передбачають у якості додаткового покарання конфіскацію майна.

Разом з тим, санкції норм КК зарубіжних країн свідчать про далеко неоднозначний підхід законодавців різних країн до ступеня тяжкості торгівлі людьми. Так, найбільш м'які санкції передбачені за це діяння ст. 132 КК Республіки Вірменія – від штрафу за торгівлю людьми без кваліфікуючих ознак (ч. 1) до восьми років позбавлення волі за це діяння, що спричинило з необережності смерть потерпілого або інші тяжкі наслідки (ч. 3). Найбільш суворі санкції передбачені ст. 165 КК Республіки Молдова – від 7 років позбавлення волі за торгівлю людьми без кваліфікуючих ознак (ч. 1) до довічного позбавлення за це діяння, вчинене організованою групою, злочинною організацією, або що спричинило тяжке тілесне ушкодження, психічний розлад чи смерть особи (ч. 3).

Такі суттєві розбіжності у визначенні ступеня тяжкості торгівлі людьми законодавцями різних країн не можуть сприяти ефективності реалізації міжнародних угод у сфері протидії цьому явищу.

Автор вважає, що законодавство різних країн, в першу чергу тих, що приєднуються до міжнародних угод, повинно бути уніфікованим, в тому числі, і у санкціях, передбачених за ті чи інші діяння.

В роботі запропоновані підходи, згідно з якими доцільно було б встановлювати на законодавчому рівні покарання за вчинення торгівлі людьми: 1) діяння, передбачені ст. 149 КК України, якщо вони

вчинені за згодою потерпілого, повинні передбачати альтернативну санкцію і містити поряд з позбавленням волі на певний строк основні види покарання, не пов'язані з ізоляцією від суспільства; 2) оскільки найбільш тяжким наслідком торгівлі людьми може бути заподіяння смерті через необережність кільком особам, а санкція загальної норми про вбивство через необережність двох або більше осіб (ч. 2 ст. 119 КК України) становить від п'яти до восьми років позбавлення волі, то максимальне покарання за торгівлю людьми з особливо кваліфікуючими ознаками не повинно перевищувати десяти років позбавлення волі.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і нове розв'язання конкретного наукового завдання, що виявляється в проведенні порівняльного аналізу кримінального законодавства України з законодавством тридцяти чотирьох країн, аналізі норм міжнародного права, матеріалів слідчо-судової практики, створенні вдосконаленої моделі норми, яка встановлює кримінальну відповідальність за торгівлю людьми.

1. З'ясовано, що з давніх часів торгівля людьми була вигідним промислом, який підтримувався державами та приносив країнам великий прибуток. При цьому не існувало жодних нормативних заборон на шляху здійснення такої діяльності.

2. У період XVII – XVIII ст.ст. починають формуватись перші норми, які визначають торгівлю людьми як злочин, але ці спроби, у більшості випадків, мали декларативний характер.

3. У період XIX – XX ст.ст. в міжнародному договірному праві формуються наступні елементи заборони рабства та торгівлі людьми: встановлення та закріплення на міжнародному рівні складових такого поняття як «работоргівля» та «рабство»; констатація того, що рабство та торгівля людьми не обмежуються лише «африканськими неграми»; введення взаємного контролю держав за перевезеннями, які відбуваються на території різних країн, що дає можливість співробітництва між державами на шляху запобігання і подолання цього явища; створення міжнародних органів по боротьбі з рабством і торгівлею людьми; створення таких міжнародно-правових договірних зобов'язань, які в подальшому мали значний вплив на шляху подолання цього явища.

4. Аналіз наукових робіт українських та зарубіжних вчених, кримінального законодавства України та зарубіжних країн; міжнародно-правових актів дозволяє стверджувати, що у міжнародній спільноті не існує єдиного погляду щодо визначення поняття торгівлі людьми. Але можна виділити наступні ознаки цього діяння, які визнаються більшістю дослідників та правників: головною ознакою є продаж (або інша оплатна передача) людини; наявність елементів рабства; продаж людини, що призводить до отримання елементів прав власності над нею її покупцем; мета будь-якої експлуатації людини.

5. Запропоновано класифікацію країн залежно від передбачення у їх кримінальному законодавстві

відповідальності за торгівлю людьми на наступні групи: 1) країни, законодавство яких передбачає кримінальну відповідальність за торгівлю людьми; 2) країни, законодавство яких передбачає кримінальну відповідальність за діяння, що мають спільні з торгівлею людьми об'єктивні та суб'єктивні ознаки (рабство, торгівля неповнолітніми, вербування для надання сексуальних послуг тощо); 3) країни, законодавство яких не передбачає кримінальної відповідальності за торгівлю людьми та схожі діяння.

6. У роботі обґрунтовано, що основним безпосереднім об'єктом торгівлі людьми є право на свободу та особисту недоторканість людини, а не особи, як це випливає з назви розділу III Особливої частини КК. Крім того, доведено недоцільність виокремлення сім'ї та нормального розвитку неповнолітніх, як родового об'єкту злочинів, поряд із волею, честю та гідністю особи, як це зроблено у КК окремих зарубіжних країн.

7. Доведено, що поняття «вербування людей» є значно вужчим за поняття «торгівля людьми», а тому не відображає повною мірою особливості досліджуваного діяння і, відповідно, увесь ступінь його суспільної небезпеки. Обґрунтовано що, використання словосполучення «купівля-продаж людини» більш повно відображає ознаки досліджуваного діяння і сприяє однозначному тлумаченню закону.

8. Визнано недоцільним передбачати відповідальність за досліджуваний злочин з моменту досягнення особою 14 років, як це зроблено у КК Республіки Молдова, оскільки психофізіологічний розвиток переважної більшості людей у віці до 16 років не дозволяє у повному обсязі усвідомлювати ступінь суспільної небезпеки торгівлі людьми.

9. Шляхом порівняльного аналізу кримінального законодавства України з КК зарубіжних країн доведено недоцільність передбачення у ст. 149 КК України такої мети вербування, переміщення, переховування, передачі або одержання людини як використання її у збройних конфліктах, оскільки це призводить до колізії норм, а саме ст.ст. 149 та 447 КК України.

10. У роботі обґрунтовано доцільність передбачення, як кваліфікуючої ознаки торгівлі людьми, вчинення цього діяння без згоди потерпілого, оскільки для кваліфікації за чинною ст. 149 КК України згода потерпілого на вчинення щодо нього дій, зазначених у цій нормі, значення не має.

11. Запропоновано шляхи уніфікації санкцій норм про торгівлю людьми, передбачених законодавством різних країн, в першу чергу тих, що приєднуються до міжнародних угод.

12. У роботі запропоновано нову редакцію ст. 149 КК України:

Стаття 149. Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини

1. Купівля-продаж людини або здійснення іншої незаконної угоди, об'єктом якої є людина, вчинені з корисливих мотивів або інших особистих інтересів, а так само вербування, переміщення, переховування, передача, одержання людини, вчинені з метою експлуатації, з використанням обману, шантажу чи уразливого стану особи, –

караються штрафом до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців, або позбавленням волі на строк до п'яти років.

2. Дії, передбачені частиною першою цієї статті (крім випадків використання обману, шантажу чи уразливого стану особи), вчинені без згоди потерпілого або ті ж дії, вчинені щодо неповнолітнього, або щодо кількох осіб, або повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або службовою особою з використанням службового становища, або особою, від якої потерпілий був у матеріальній чи іншій залежності, або з вилученням, прихованням чи знищенням документів, які засвідчують особу потерпілого, або поєднані з насильством, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого чи його близьких, або з погрозою застосування такого насильства, –

караються позбавленням волі на строк від чотирьох до семи років з конфіскацією майна або без такої.

3. Дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, вчинені щодо малолітнього, або організованою групою, або поєднані з насильством, небезпечним для життя або здоров'я потерпілого чи його близьких, або з погрозою застосування такого насильства, або якщо вони спричинили тяжке тілесне ушкодження чи з необережності смерть людини, –

караються позбавленням волі на строк від шести до десяти років з конфіскацією майна або без такої.

Примітка. 1. Під експлуатацією людини в цій статті слід розуміти всі форми сексуальної експлуатації, використання в порнобізнесі, примусову працю або примусове надання послуг, рабство або звичаї, подібні до рабства, підневільний стан, залучення в боргову кабалу, вилучення органів, проведення дослідів над людиною без її згоди, усиновлення (удочеріння) з метою наживи, примусову вагітність, втягнення у злочинну діяльність.

2. У статтях 149 та 303 цього Кодексу під уразливим станом особи слід розуміти зумовлений фізичними чи психічними властивостями або зовнішніми обставинами стан особи, який позбавляє або обмежує її здатність усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними, приймати за своєю волею самостійні рішення, чинити опір насильницьким чи іншим незаконним діям, збіг тяжких особистих, сімейних або інших обставин.

3. Відповідальність за вербування, переміщення, переховування, передачу або одержання малолітнього чи неповнолітнього за цією статтею має наставати незалежно від того, чи вчинені такі дії з використанням обману, шантажу чи уразливого стану зазначених осіб або із застосуванням чи погрозою застосування насильства, використання службового становища, або особою, від якої потерпілий був у матеріальній чи іншій залежності.

**СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ
ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ**

1. Негодченко Д. О. Протидія торгівлі людьми в Україні: монографія / Вербенський М. Г., Мінка Т. П., Негодченко Д.О. – Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2010. – 236 с.
2. Негодченко Д. О. Стан протидії торгівлі людьми в Україні / Д.О. Негодченко // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2009. – № 2 (43). – С. 170–178.
3. Негодченко Д. О. Порівняльно-правовий аналіз кримінальної відповідальності за торгівлю людьми в Україні та Німеччині / Д.О. Негодченко // Право і суспільство. – 2010. – № 4. – С. 194–197.
4. Негодченко Д. О. Юридичний аналіз структури злочину, передбаченого ст. 149 КК України / Д. О. Негодченко // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2011. – №2. – С. 306–316.
5. Негодченко Д. О. Кримінальна відповідальність за торгівлю людьми в Україні та Франції: порівняльно-правовий аналіз / Д. О. Негодченко // Вісник Академії митної служби в Україні. – 2011. – № 1. – С. 161–166.
6. Негодченко Д. О. Кримінальна відповідальність за торгівлю людьми в Україні та Франції в контексті останніх законодавчих змін / Д. О. Негодченко // Право України. – 2011. – № 9. – С. 315–320.
7. Негодченко Д. О. Кримінальна відповідальність за торгівлю людьми в Україні та Грузії: порівняльно-правовий аналіз / Д. О. Негодченко // Юридична Україна. – 2011. – № 4 (100) – С. 88–93.
8. Негодченко Д. О. Історико-правовий аналіз норм міжнародного права по боротьбі з торгівлею людьми / Д. О. Негодченко // Матеріали всеукраїнської студентської наукової конференції «Сучасний стан і перспективи розвитку держави і права в Україні очима студентів» (Дніпропетровськ, 12 березня 2010). – Дніпропетровськ: Дніпропетр. нац. ун-т імені Олеся Гончара, 2010. – С. 256–257.
9. Негодченко Д. О. Рівні та види міжнародного співробітництва України у протидії торгівлі людьми / Д. О. Негодченко // Матеріали круглого столу «Міжнародне співробітництво органів внутрішніх справ з правоохоронними органами зарубіжних країн: проблеми теорії і практики» (Дніпропетровськ, 23 вересня 2010 р.). – Дніпропетровськ : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2010. – С. 96–98.
10. Негодченко Д.О. Відмежування торгівлі людьми або іншої незаконної угоди щодо людини від суміжних складів злочину / Д. О. Негодченко // Державно-правовий розвиток України в умовах політичних змін : матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Тернопіль, 17 квітня 2010 р.) : у 2-х частинах. – Тернопіль : ФО-П Шпак В.Б., 2010. – Ч.2 – С. 31–33.

11. Негодченко Д. О. Проблемні питання юридичної практики правозастосування ст. 149 КК України / Д.О. Негодченко // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання запобігання і протидії торгівлі людьми» (Київ, 20 квітня 2010). – Київ : «Права людини», 2010. – С. 167–169.

12. Негодченко Д. О. Окремі питання визначення ознак об'єктивної сторони торгівлі людьми або іншої незаконної угоди щодо людини / Д.О. Негодченко // матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, (Запоріжжя, 27–28 травня 2010 р.) : у 3-х частинах. – Запоріжжя : «Істина», 2010. – Ч. 3. – С. 84–86.

13. Негодченко Д. О. Торгівля людьми як форма сучасного рабства / Д.О. Негодченко // Актуальні проблеми формування громадського суспільства та становлення правової держави : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Черкаси, 30 серпня 2010 р.). – Черкаси: Вид-во Чабаненко Ю.А., 2010. – С. 290–291.

14. Негодченко Д. О. Міжнародно-правові механізми захисту дітей від торгівлі людьми, дитячої порнографії, проституції та сексуального насильства / Д.О. Негодченко // Матеріали міжнародної конференції «Модель Організації об'єднаних націй. Київ 2010» (Київ, 28 – 29 жовтня 2010 р.). – Київ : Київськ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка, 2010. – С. 111–112.

15. Негодченко Д. О. Аналіз міжнародно-правових актів, спрямованих на боротьбу з торгівлею людьми як складова вдосконалення українського законодавства / Д. О. Негодченко // Матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Стан та перспективи розвитку правової культури в Україні» (Тернопіль, 25 лютого 2011). – Тернопіль : ФО-П Шпак В.Б., 2011. – С. 114–116.

16. Негодченко Д. О. Етапи правового регулювання протидії торгівлі людьми: міжнародний та національний рівні / Д.О. Негодченко // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Публічне та приватне право: шляхи вдосконалення законодавства і практики» (Харків, 25–26 березня 2011 р.). – : у 2-х томах. – Харків : «Асоціація аспірантів-юристів», 2011. – Т. 1. – С. 111–112.

17. Негодченко Д. О. Кримінально-правова характеристика злочинних організацій, які створюються з метою торгівлі людьми / Д. О. Негодченко // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Теорія і практика застосування чинного вітчизняного та міжнародного законодавства в сучасних умовах» (Одеса, 12–13 лютого 2011 р.) у 3-х частинах. – Одеса: «Причорноморська фундація права», 2011. Ч.3 – С. 73–74.

18. Негодченко Д. О. Регулювання проблеми відповідальності за торгівлю людьми / Д. О. Негодченко // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Правові реформи в Україні: проблеми реалізації» (Київ, 16–17 лютого 2011 р.). – у 4-х томах. – Київ : Центр прав. наук. дослід., 2011. – Т.3. – С. 117–120.

АНОТАЦІЇ

Негодченко Д.О.* Кримінальна відповідальність за торгівлю людьми в Україні та інших країнах: порівняльно-правовий аналіз. – *Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. – Харківській національний університет внутрішніх справ, Харків, 2011.

Дисертація висвітлює комплекс питань теоретичного і практичного характеру, пов'язаних з юридичним аналізом складу злочину, пов'язаного з торгівлею людьми за законодавством України та інших країн. Досліджено історію формування правового поняття торгівлі людьми та світовий досвід встановлення кримінальної відповідальності за діяння, пов'язані з цим явищем.

У роботі визначаються об'єкт і предмет торгівлі людьми, досліджуються особливості об'єктивної сторони, суб'єктивної сторони та суб'єкта злочину, передбаченого ст. 149 КК України, обтяжуючі обставини. Крім того, здійснюється розмежування цього складу злочину із злочинами, пов'язаними з незаконною міграцією, а також проводиться порівняльний аналіз кримінального законодавства окремих країн щодо норм, які передбачають відповідальність за торгівлю людьми.

У роботі містяться рекомендації щодо вдосконалення норми вітчизняного законодавства про відповідальність за торгівлю людьми.

Ключові слова: торгівля людьми, рабство, сексуальна експлуатація, трудова експлуатація, транснаціональний злочин.

Негодченко Д.А.* Уголовная ответственность за торговлю людьми в Украине и других странах: сравнительно-правовой анализ. – *Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. – Харьковский национальный университет внутренних дел, Харьков, 2011.

В диссертации освещается комплекс вопросов теоретического и практического характера, связанных с юридическим анализом торговли людьми по законодательству Украины и других стран. Исследуется история формирования правового понятия торговли людьми и мировой опыт установления уголовной ответственности за деяния, связанные с этим явлением.

Проведенный сравнительный анализ уголовного законодательства Украины и отдельных зарубежных стран позволил провести классификацию стран в зависимости от наличия в их уголовном законодательстве ответственности за торговлю людьми на следующие группы: 1) страны, законодательство которых предусматривает уголовную ответственность за торговлю людьми (Австрия, Республика Беларусь, Республика Армения, Грузия, Дания, Израиль, Республика Казахстан,

Киргизская Республика, Литовская Республика, Республика Молдова, Российская Федерация, Республика Таджикистан, Республика Узбекистан, Франция, ФРГ, Швейцария, Япония); 2) страны, законодательство которых предусматривает уголовную ответственность за действия, которые имеют общие с торговлей людьми объективные и субъективные признаки (рабство, торговля несовершеннолетними, вербовка для предоставления сексуальных услуг и т.п.) (Австралия, Азербайджанская Республика, Аргентина, Бельгия, Эстонская Республика, КНР, Республика Корея, Нидерланды, Норвегия, Сан-Марино, Таиланд, Турция); 3) страны, законодательство которых не предусматривает уголовной ответственности за торговлю людьми и похожие действия (Республика Болгария, Латвийская Республика, Республика Польша, Туркменистан, Швеция).

Путем сравнительного анализа уголовного законодательства Украины с УК зарубежных стран обоснованы нецелесообразность указания в ст. 149 УК Украины такой цели вербовки, перемещения, сокрытия, передачи или получения человека как его использование в вооруженных конфликтах, поскольку это приводит к коллизии норм, а именно ст.ст. 149 и 447 УК Украины.

Обоснована целесообразность наличия такого квалифицирующего признака торговли людьми, как совершение этого действия без согласия пострадавшего, поскольку для квалификации по действующей ст. 149 УК Украины согласие пострадавшего на совершение относительно него действий, указанных в этой норме, значения не имеет.

Предложены пути унификации санкций норм о торговле людьми, предусмотренных законодательством разных стран, в первую очередь тех, которые присоединяются к международным соглашениям: 1) торговля людьми, совершенная по согласию потерпевшего, должна предусматривать альтернативную санкцию и содержать наряду с лишением свободы на определенный срок основные виды наказания, не связанные с изоляцией от общества; 2) поскольку наиболее тяжким последствием торговли людьми может быть причинение смерти по неосторожности нескольким людям, максимальное наказание за это деяние с особо квалифицирующими признаками не должно превышать десяти лет лишения свободы.

Кроме этого, определяется объект и предмет торговли людьми, исследуются особенности объективной и субъективной сторон, субъекта преступления, предусмотренного ст. 149 УК Украины, изучаются отягчающие его обстоятельства.

В работе содержатся рекомендации по совершенствованию нормы отечественного законодательства об ответственности за торговлю людьми.

Ключевые слова: торговля людьми, рабство, сексуальная эксплуатация, трудовая эксплуатация, транснациональное преступление.

Negodchenko D.O. Criminal liability for human trafficking in Ukraine and other countries: the comparative legal analysis. – Manuscript.

The thesis is for candidate degree in law on speciality 12.00.08 – Criminal Law and Criminology; Criminal-Executive Law. – The Kharkiv national university of internal affairs, Kharkiv, 2011.

The thesis covers a complex of questions of theoretical and practical character in relation with legal analysis of actus reus connected with human trafficking under the legislation of Ukraine and other countries. The history of forming of legal concept of human trafficking and world experience of establishment of criminal liability for the actions connected with this phenomenon is researched.

Object and human trafficking subject are determined in the work, features of objective party, subjective party of the crime provided by item 149 of the CC of Ukraine, aggravating circumstances are researched. Besides, delimitation of this actus reus with the crimes connected with illegal migration is made, and also the comparative analysis of the criminal legislation of the separate countries concerning the rates, providing responsibility for human trafficking is carried out.

Recommendations for improvement of rates of the national legislation on responsibility for human trafficking are contained in the work.

Keywords: human trafficking, slavery, sexual exploitation, labor exploitation, transnational crime.

Підп. до друку 20.10.2011 р. Папір офсетний. Друк офсетний.

Формат 60x84/16. Умов. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк 0,9.

Тираж 100 прим.

Друкарня Харківського національного університету внутрішніх справ
61080, м. Харків, пр-т 50-річчя СРСР, 27.